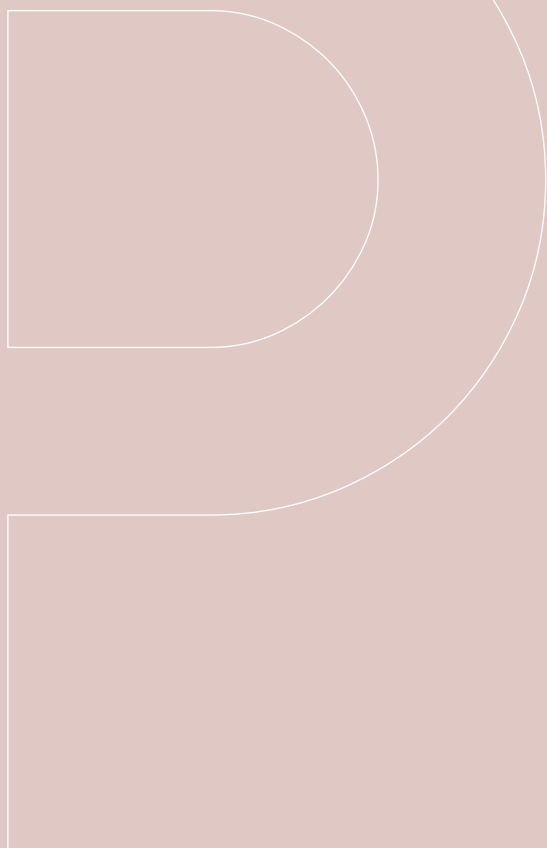

Predgovor

V monografiji *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve* so objavljeni rezultati raziskav, s katerimi želimo odgovoriti na nekatera ključna vprašanja pri snovanju koncepta sodobnega slovarja slovenskega jezika, ki bi bil kos izzivom sodobne leksikografije in bi (ponovno) umestil slovensko leksikografsko teorijo in prakso v mednarodni kontekst. Monografija prinaša 32 razprav, ki jih je prispevalo prav toliko avtorjev.

I

Pri pripravi koncepta novega slovarja sodobne slovenščine, ki bo temeljil na spoznanjih pričujoče monografije in hkrati nadgrajeval Predlog za izdelavo Slovarja sodobnega slovenskega jezika,¹ smo se raziskovalci pod okriljem Centra za jezikovne vire in tehnologije Univerze v Ljubljani² organizirali v Konzorcij za jezikovne vire in tehnologije. Pri tem je bila priprava izhodišč za slovarski koncept le eden od konzorcijevih namenov, saj je njegova vizija dolgoročno sodelovanje pri raziskovanju, vzpostavljanju in vzdrževanju jezikovnih virov in jezikovnotehnoloških orodij za sodobni slovenski jezik.

Pri vsebini dela smo izhajali iz dejstva, da mora biti namen novega slovarja dvojen: (1) informirati govorce slovenščine in vse druge uporabnike o leksikalno-slovničnih lastnostih slovenskega jezika na način, ki sledi sodobnim leksikografskim praksam; (2) zagotavljati temeljni leksikalni in slovnični vir za razvoj jezikovnotehnoloških aplikacij.³ Da bi bil slovar čim bolj koristen tudi za jezikovnotehnološke namene, mora biti delo že v izhodišču zasnovano kot odprto dostopna računalniško procesljiva baza podatkov. Taka zasnova omogoča tudi izdelavo slovarskih opisov za različne ciljne skupine, saj se zavedamo potrebe slovenskega prostora po pripravi jezikovnih virov, ki bodo zadovoljevali različne uporabnike, od šolajoče se mladine do jezikovnih profesionalcev, kot so npr. prevajalci in uredniki, od govorcev slovenščine kot maternega oziroma prvega jezika do tistih, ki se slovenščine učijo kot tujega jezika. Zato je bil eden od namenov raziskav tudi odgovoriti na vprašanje, kakšna so uporabniška pričakovanja glede slovarskih informacij in kako jim zadostiti.

Celotno delo smo zasnovali v okviru tematskih skupin, raziskave pa usmerili ciljno, glede na odprta vprašanja, ki jih zastavlja slovarski projekt za novo dobo in spremenjene okoliščine (globalnega) komuniciranja. Ker mednarodni trendi kažejo, da je digitalni, predvsem spletni medij, tako klasični kot mobilni, tisti, v katerega je treba vlagati vso energijo pri pripravi jezikovnih opisov, je to tudi

1 <http://www.sssj.si/> (dostop 7. 8. 2015).

2 <http://www.cjvt.si/> (dostop 7. 8. 2015).

3 Več o tem na <http://www.cjvt.si/projekti/sss/> (dostop 7. 8. 2015).

izhodišče, na katerem gradimo svoje delo. Izhajamo iz take zasnove slovarja, kjer so slovarske informacije na voljo uporabnikom že v procesu nastajanja, hkrati pa se ves čas vsebinsko in pojavno prilagaja medijem, ki se vse bolj uporabljajo za prenos jezikovnih informacij uporabnikom. Zato je ključnega pomena, da jezikoslovje pri raziskavah in razvoju jezikovnih opisov v digitalnih medijih tesno sodeluje s strokovnjaki z različnih področij, saj se le tako lahko skupaj načrtuje in razvija sodobnim medijem vsebinsko in pojavno prilagojene jezikovne opise. Pričujoča monografija je rezultat prav tovrstnega interdisciplinarno zasnovanega raziskovalnega dela.

Delo na monografiji je potekalo v glavni koordinaciji Vojka Gorjanca in s koordinatorji tematskih področij: Špele Arhar Holdt (slovarski uporabniki), Kaje Dobrovoljc (leksikon), Darje Fišer (množičenje), Polone Gantar (leksikografija), Roberta Grošlja (slovnica), Petra Jurgca (fonetika in izgovarjava), Monike Kalin Golob (stilistika in kvalifikacija besedišča), Simona Kreka in Marka Robnik-Šikonje (računalniška podpora: zaledni del, predstavitveni del in luščenje), Nataše Logar in Tomaža Erjavca (korpusni viri in zapis korpusa), Damjana Popiča (norma), Marka Stabeja (sociolingvistična umestitev), Darinke Verdonik (govorjeni jezik), Špele Vintar (terminologija) in Gregorja Žaklja (večpredstavnost). Skupaj je pri delu tematskih skupin sodelovalo 49 strokovnjakov z različnih področij: jezikoslovja, računalništva in oblikovanja.

Koordinatorji tematskih skupin so delo organizirali na različne načine in z različno dinamiko, pri delu vsake od tematskih skupin pa smo sodelovali člani glavnega projektnega odbora: Polona Gantar, Vojko Gorjanc, Iztok Kosem, Simon Krek in Marko Robnik-Šikonja. Na ta način je bilo delo, ki se je v tematskih skupinah logično tesno medsebojno prepletalo, usklajeno. Po vmesnem delovnem srečanju koordinatorjev februarja letos, na katerem je bila predstavljena vsebina dela v posamezni skupini, so koordinatorji na koncu poskrbeli tudi za uskladitev razprav s svojega področja za objavo v tej monografiji.

II

Monografija prinaša razprave v desetih tematskih sklopih: (1) Slovar umeščamo v slovenski sociolingvistični kontekst načrtovanja korpusa slovenščine, ob tem pa programsko izpostavimo ključne točke spremenjene ideologije, ko gre za vprašanje standardnojezikovne kulture. (2) Predstavljamo delo na sodobnem slovarju, ki ni zgolj tehnološko podprto, ampak v izhodišču jezikovnotehnološko zasnovano, z vključevanjem sodobnih postopkov analize jezikovnih podatkov, njihovega hranjenja in prikaza. Ob tem pa razprave naslavljajo tudi vprašanja sodobnih standardizacijskih praks in prinašajo predloge rešitev za slovenščino. (3) V slovenskem

prostoru se prvič podrobneje lotevamo analize slovarskih uporabnikov in njihovih potreb, po vzoru uporabniških raziskav v evropskem prostoru. Programsko se odmikamo od nedefiniranih in notranje nestrukturiranih konceptov, kot so splošni, običajni, povprečni, zahtevni uporabnik, in jih nadomeščamo z analizo slovarske rabe in jasno definiranih slovarskih uporabnikov. (4) Ker se korpusni viri za sodobne jezikovne opise logično vedno znova premišljajo, saj tako razvoj jezikovnih tehnologij kot tudi nenehno spreminjanje diskurznihih praks v določenem jezikovno-kulturnem prostoru narekuje tudi spremenjen odnos do jezikovnega vira, predstavljamo tovrstne razmisleke v zvezi z osrednjim korpusnim virom, tj. nadgradnjo korpusa Gigafida. (5) Kompleksen leksikografski postopek od korpusne analize, tudi z uporabo besednih skic za slovenščino, avtomatskega luščenja jezikovnih podatkov in pridobivanja dobrih slovarskih zgledov do uporabe moči množic v določenih fazah leksikografskega procesa itd. predstavimo kot izhodišče leksikografskih razmislekov. Ti se med drugim navezujejo na sodobno tujo, zlasti evropsko leksikografsko teorijo in prakso, pri čemer poleg anglosaškega posebej predstavljamo tudi francoski prostor. (6) Razpravljamo o tem, kako v slovarskem opisu pristopiti do govorjenega jezika in se posvečamo naglasu in izgovarjavi. Pri slednjem se načrtno odmikamo od jezikoslovno usmerjenega modela k opisu, ki ima v ospredju slovarskega uporabnika. (7) V današnji družbi znanja ima v diskurzih pomembno vlogo specializirana leksika, zato tudi temu segmentu slovarja posvečamo posebno pozornost, in sicer tako z uporabniškega vidika kot tudi jezikovnotehnološkega, v okviru katerega predstavljamo luščenje specializirane leksike za splošni slovar. (8) Predstavljamo predlog stilističnega označevanja v slovarju, pri čemer se odmikamo od dosedanjega zvrstnega modela in ga nadomeščamo z analizo diskurznihih praks. Zanima nas, v katerih primerih se določena raba uveljavlja in je na ravni jezikovne skupnosti prepoznana kot stilno, časovno, vrednotenjsko ali kako drugače specifična ter kako to informacijo vključiti v različne segmente geselske zgradbe. (9) V sklopu slovničnih razprav je ključnega pomena nov predlog besednih vrst v slovenskem jeziku, saj dosednji slovarski opisi izkazujejo neuskklajenost, zato je za sklop jezikovnih opisov, ki jih načrtujemo, pomembna jasna in konsistentna besednovrsna opredelitev, ki vzdrži slovarsko aplikacijo. (10) Monografijo zaključuje sklop razprav o uporabi moči množic. Predstavljamo tako pregled področja množičenja in njegov potencial v sodobni leksikografiji kot tudi konkreten predlog, ki določa način in namen uporabe tega postopka v različnih fazah izdelave slovarja sodobnega slovenskega jezika.

III

Ker je slovar – kot smo na začetku že omenili – logično načrtovan za digitalni medij, nekateri segmenti dosedanjega dela, npr. celostna grafična podoba slovarskih projektov, večpredstavnost ipd., v tej monografiji niso objavljeni, preprosto

zaradi narave medija, tj. tiskane knjige. Na voljo bodo v elektronski knjigi, ki bo izšla spomladi leta 2016. Tam bodo nekatere rešitve, ki v tiskanem mediju ne morejo biti dovolj prepričljivo predstavljene, prikazane tudi na novemu mediju prilagojen način.

Raziskave in rešitve, ki jih prinaša monografija, so zasnovane širše od samega koncepta slovarja, seveda pa bodo, kot je bilo načrtovano, vključene v končni koncept Slovarja sodobnega slovenskega jezika. Brez raziskovalno široko zasnovanega leksikografskega dela do vrste rešitev preprosto ne bi prišli, zato je pomembno, da se dinamika leksikografskega raziskovalnega dela v slovenskem prostoru, ki je do sedaj izkazoval velik zaostanek za sodobno leksikografijo v svetu, tudi v prihodnje nadaljuje.

Zasnova dela na tej monografiji v okviru Konzorcija za jezikovne vire in tehnologije je pokazala, kako lahko uspešno zastavimo ciljno usmerjene raziskave, hkrati pa so raziskovalci izkazali željo in potrebo po timskem delu in odprti vsebinski diskusiji tudi v prihodnje. Načrt urednikov je, da skupaj s sodelavci vzpostavljeno sodelovanje ohranimo, ga nadgradimo in v tem okviru usmerjamo nadaljnje slovenistično raziskovalno delo.

Uredniki

Ljubljana, Porto in Herstmonceux,
avgust 2015